

Těžba a rituál

Pavel Tomek

Téma vychází z monografie doc. Martina Olivy, která navazuje na předchozí publikace, zabývající se jeho dlouholetým výzkumem v oblasti Krumlovského lesa. Tato monografie se zabývá exkluzivně činností v Krumlovském lese v době bronzové a její následnou interpretací. Krumlovský les sloužil jako základní surovinová základna pro štípanou industrii doby bronzové. V době bronzové dochází ke změnám strategie využití kamenných surovin. Oproti předchozím obdobím se namísto kvalitní importované suroviny upřednostňuje lokální, i když méně kvalitní surovina (EDMONDS 1995). Stejně tak technologie štípaní je na menší úrovni a probíhá spíše domácí výrobou (KAŇÁKOVÁ-HLADÍKOVÁ 2013).

Areál Krumlovského lesa se dělí na 9 revírů, tato monografie se však zabývá pouze revírem I a II, kde jsou nejpevněji doložené aktivity v době bronzové. Ve straší době bronzové zde probíhala intenzivní těžební činnost, což je dáno preferencí suroviny (valná většina artefaktů ŠI únětické kultury využívá právě rohovec typu krumlovský les). Z období únětické kultury jsou zde dochované šachty s pravděpodobně rituálním uložením nádob. Pro střední dobu bronzovou nemáme doklady o aktivitě v Krumlovském lese. S obdobím popelnicových polí se aktivita obnovuje, nejde již však o rozsáhlou těžbu. Lid popelnicových polí využívá především surovinu vyhloubenou již dříve.

Rituály spojené s těžbou jsou známé jak archeologicky, tak i etnologicky (TOPPING 2017). Doly na měď využívané již od eneolitu dokládají existenci rituálů spojených s těžbou, obnovou rudy a uzavíráním dolů. Např. v dole Rudna Glava jsou ve dvou šachtách ve výklencích uloženy nádoby. Předpoklad je uložení těchto nádob jako darů zemi za umožnění těžby (O'BRIEN, 2014). Dále také doložené zasypávání, případně i zastavování šachet a štol (kamenná zídka Ai Bunar) (O'BRIEN, 2014). Pro doly na kámen máme těchto důkazů spíše méně, ovšem M. Oliva předpokládá vyšší sakrální úroveň kamene, jelikož kámen při zpracování nemění svou podstatu, ale pouze tvar.

Rituální význam kamene jako suroviny však pro dobu bronzovou máme doložený především na příkladu pazourkových nožů ze Skandinávie. Zde očividně zkušené řemeslníci vyráběli dlouhé nože, které byly následně distribuovány na poměrně velkou vzdálenost (MASOJČ 2016). Je tedy předpoklad, že tyto specifické artefakty měly přidanou hodnotu (možná v rovině symbolismu/rituálu), kterou získaly svým zbarvením, či místem původu. Vyšší hodnota artefaktů ze specifických míst je doložena i pro jiné oblasti, kde komunity mohou preferovat hůře dostupnou a někdy i méně kvalitní surovinu právě pro její horší dostupnost a rituály spojené s jejím získáváním (TOPPING 2017).

Nález nádob únětické kultury u den dvou šachet je předpokládaným rituálním darem. Nádoby byly obloženy velkým množstvím štípané industrie, která se skládala především z jádrových artefaktů, přičemž většina z nich byla štípana velmi hrubě a bez systému. Lze tedy předpokládat že pro akt rituálu nebyla nutná forma kamenné industrie, jako spíše fakt, že ke štípaní došlo.

Revír I a II vykazují velmi zvláštní fenomén přebytečného množství rudniny. Kromě zasypaných šachet jsou šachty i okolní svah překryty vrstvou vytěžených rudniny, v některých místech až 2,5 m mocné. Toto je značně nepoměrné, jelikož tento materiál nemůže pocházet ze šachet, jelikož k zasypání šachty je potřeba přibližně stejné množství materiálu jako bylo vytěženo. Zároveň se navržený materiál nevrší logicky (čili nejvyšší mocnost u úpatí kopce,

nejnižší na vrcholu) tak jak by se předpokládalo při odhazování materiálu ze šachet, ale naopak se vrší nejvyšší mocností k vrcholu kopce. M. Oliva interpretuje fenomén jako předtěžební snížení/vyrovnání hřebetu kopce (což by vysvětlovalo ono velké množství rudniny, které nemůže pocházet přímo ze šachet), zároveň však po ukončení těžby došlo ke zpětnému navršení rudniny a znovu vytvoření hřebenu kopce (což by vysvětlovalo vyšší mocnost rudniny u vrcholku, jelikož by vrcholek byl díky tomu uměle navršený).

V revíru II dochází k jiné situaci, kdy v západní části jsou vršené mohylovité náspy tvořené rudninou a materiálem sneseným z okolí. O intencionalitě vypovídají nálezy ŠI z prostředků těchto násypů. M. Oliva se domnívá, že se jedná o megalitické sakrální násypy, které vznikly v krajinně poničené těžbou, a kterou tímto sakralizovali.

Zároveň nelze tyto aktivity racionálně vysvětlit pokud pracujeme pouze v ekonomickém modelu, ve kterém populace preferují nejsnadnější způsob práce. Pokud by populace stály čistě pouze o suroviny nedocházelo by k tomuto vršení a přesunu obrovského množství materiálu. Z tohoto vysvětlení vychází předpoklad sakrální roviny aktivit v revírech I a II. M. Oliva pro tuto aktivitu definuje termín posvátná práce, jedná se o práci bez nároku na honorář, která nemá praktický užitkový výsledek. Tato práce slouží jako komunitní aktivita, spojující danou komunitu a zároveň mající význam v duchovním rozměru.

Z těchto dokladů je tedy zřejmé že aktivity v Krumlovské lese měla velmi silné sakrální rozměry. Kámen jako takový je plodem země, která ho obohacuje magickými vlastnostmi, tato vlastnost dělá z jeho těžby činnost sakrální. Jako většina sakrálních činností i aktivity v Krumlovském lese vykazují řadu neracionálních úkonů, které však hrají významnou roli v duchovních představách komunit spojených s Krumlovským lesem. Tyto aktivity, i když jejich základním účelem je praktický výsledek (získání suroviny) nabývají přidanou spirituální hodnotu díky provedení těchto rituálů posvátné práce.

EDMONS, Mark. *Stone Tools and Society: Working Stone in Neolithic and Bronze Age Britain*. London: B.T. Batsford, 1995. ISBN 0-203-48108-9.

KAŇÁKOVÁ-HLADÍKOVÁ, Ludmila. *Posteneolitická štípaná industrie na Moravě*. Brno, 2013. Disertace. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

MASOJĆ, Mirosław. *Late Bronze Age Flintworking from Ritual Zones in Southern Scandinavia*. Oxford: Archeopress, 2016. ISBN 978-1-78491-379-3.

O'BRIEN, William. *Prehistoric Copper Mining in Europe: 5500–500 bc*. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0-19-960565-1.

OLIVA, Martin. *Těžba a rituál, paměť a transformace: uzavírky šachet a obětiny z doby bronzové v Krumlovském lese = Mining and ritual, memory and transformation : offerings in shafts and the obliteration of mining areas from the Early Bronze Age in "Krumlovský les"*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2019. Anthropos (Moravské zemské muzeum). ISBN 978-80-7028-524-4.

TOPPING, Peter. *The Social Context of Prehistoric Extraction Sites in the UK*. Newcastle, 2017. Dissertation thesis. Newcastle University, School of History, Classics and Archeology.